

Jelena Mirković
Učiteljski fakultet, Beograd

Stručni rad
„Obrazovna tehnologija”
4/2006.
UDK: 371.3

PROBLEMSKA NASTAVA

Rezime: U radu su analizovana bitna obeležja tradicionalne organizacije, njene slabosti i prednosti. Zatim je analizovano poreklo problemske nastave, njeno pojmovno određenje. Povučena je razlika između problema i problem situacije. Ukazano je na etape kroz koje prolazi primena problemske nastave na primeru obrade nastavne jedinice iz srpskog jezika u 2. razredu osnovne škole.

Ključne reči: problemska nastava, problemska situacija.

Uvod

Tradicionalna škola se zasniva na koncepciji Jana Amosa Komenskog (1592-1670), koji je postavio razredno-predmetno-časovni sistem sa ciljem da obrazovanje dece bude sistematično i postupno. Ovaj sistem nastave, uz određena usavršavanja, i danas je vladajuća koncepcija u obrazovanju. Nastava je, uglavnom, predavačka što znači da je uloga učenika da sluša, razume i zapamti gradivo. Motivacija za učenje je više spoljna jer se održava ocenom, pohvalom, nagradom ili kaznom. Takva nastava je usmerena na kognitivni razvoj učenika, a ne na celokupnu ličnost deteta.

Vremenom je shvaćeno da ovako konci-

pirana škola ima niz slabosti. Najpre, učenik može da bude aktivniji u procesu obrazovanja, te stečena znanja ne bi bila mehanička i reproduktivna. Škola treba da bude usmerena na razvoj celokupne ličnosti deteta kako bi ono postalo stvaralačka ličnost. Kod deteta se mora razvijati unutrašnja motivacija za učenje. Znanja koja se stiču u školi moraju biti primenljiva u praktičnom životu, što znači da se mora obezbediti nastavnim procesom transfer znanja.

Iz potrebe da se prevaziđu slabosti predavačke nastave, tokom dvadesetog veka su nastale različite nove koncepcije školskog učenja.

Među njima je najpovoljnije ocenjivana problemska nastava.

Ideja o problemskoj nastavi

Američki filozof, pedagog i didaktičar Džon Džui je početkom 20. veka osmislio i praktično proverio projekt-metodu, koju je kasnije nazvao problem-metoda. Kao zastupnik teorije pragmatizma, pošao je od stava da nauka i znanje treba da budu u službi životnih potreba. Učenici treba da budu subjektivno zainteresovani za problem koji rešavaju, a njihova rešenja treba da budu praktično primenljiva.

Problemska nastava je teorijski i praktično razrađivana najviše u Rusiji, Poljskoj i Češkoj, ali i u drugim evropskim zemljama.

Pojmovno određenje problemske nastave

Problemska nastava je oblik nastave u kojoj ono što se uči nije dato u finalnom obliku u kome treba da bude usvojeno, već u vidu problema. U ovoj nastavi se počinje od problemske situacije za koju ne postoji direktan odgovor u prethodno učenom gradivu, pa učenici samostalno traže rešenje. Svaki problem podrazumeva izvesne teškoće koje se moraju savladati, i umne napore koje treba uložiti da bi se došlo do rešenja. Pri rešavanju problema dolaze do izražaja znanje, umenje, inteligencija i iskustvo. Da bi došao do rešenja problema, učenik mora da objedini sve mentalne operacije i da poveže znanja. Ovo je istraživački tip nastave, a učenička aktivnost je stvaralačka.

Problem i problemska situacija

Problem je poseban tip zadatka čije su odlike:

1. nešto nepoznato, neka praznina koju treba otkriti i popuniti na osnovu podataka i odnosa koji nisu izričito dati;
2. jednu ili više mogućnosti za rešavanje;
3. veliku kompleksnost;
4. za rešenje je potreban stvaralački pristup;
5. produbljuje se znanje i razvijaju mentalne sposobnosti.

Učenik najpre uviđa šta je to što nedostaje, odnosno šta je nepoznato što treba rešiti. Reprodukcijsko znanje mu neće biti dovoljno za rešavanje, pa će morati da aktivira produktivno mišljenje, tj. da pronalazi veze između postojećih pravila. Pri rešavanju problema svaki učenik može da traži odgovor svojim putem ili načinom.

Problemsku situaciju nastavnik namerno izaziva na početku časa pomoću pitanja ili neke teze.

Učenici su dovedeni u psihičko stanje iznenađenja, upitanosti, misaone i emocionalne angažovanosti ka rešavanju problema.

Misaone aktivnosti pri rešavanju problema

Teorija učenja geštalt-psihologije se zasniva na rešavanju problema. Misaone aktivnosti prolaze kroz nekoliko faza:

1. preparacija ili upoznavanje sa problemom;
2. inkubacija ili prividno mirovanje;
3. iluminacija ili uviđanje;

4. verifikacija ili proveravanje.

Preparacija je uočavanje problema u okolnostima koje ga obrazlažu i uslovljavaju. To je postavljanje problemske situacije. Učenici se misaono aktiviraju ka rešavanju problema, ali i motivaciono želeći da pronađu nepoznato. U ovoj fazi već započinje rešavanje problema.

Inkubacija je prividno mirovanje kada se čini da problem nije u središtu misaonih aktivnosti.

Problem je latentno prisutan i podstiče delatnu svest da krene ka inventivnom rešenju.

Iluminacija je faza u kojoj se javlja rešenje koje je praćeno snažnom stvaralačkom radošću. Pronalazačka radost je snažna motivacija za učenika.

Verifikacija je provera rešenja, kada se ponovo vraća na problem i preispituje tačnost svog otkrića.

Radne etape u rešavanju problema

U nastavi se primenjuje nekoliko radnih etapa, od kojih se realizuju samo one koje su funkcionalne u konkretnoj situaciji. Izbor se može obaviti od ovih etapa:

- a) IZAZIVANJE PROBLEMSKE SITUACIJE pomoću pitanja, teze, poslovice, izreke, iznošenja suprotnih stavova;
- b) POSTAVLJANJE I OBRAZLAGANJE PROBLEMA se često objedinjuje sa prvom etapom;
- c) UPUĆIVANJE U METODU RADA prethodi domaćem i grupnom radu;
- d) RAŠČLANJAVANJE PROBLEMA prethodi domaćem i grupnom radu;
- e) REŠAVANJE PROBLEMA obuhvata niz mentalnih radnji kao što

su: sagledavanje problema, analiza problema, utvrđivanje nepoznatog, povezivanje elemenata, povezivanje sa prethodnim znanjima, sinteza, postavljanje hipoteze, proveravanje hipoteze;

- f) PRIMENA REŠENJA
- g) VEŽBANJE I UTVRĐIVANJE na novom problemu istog tipa
- h) DOMAĆI ZADATAK

PRIPREMA ZA ČAS SRPSKOG JEZIKA
SEDMI RAZRED
OBRADA NOVOG GRADIVA
TEMA: «KAŠIKA» A.ISAKOVIĆ

1. ETAPA:
NAJAVA NASTAVNE JEDINICE

2. ETAPA:
ČITANJE TEKSTA

3. ETAPA:
STVARANJE PROBLEMSKE SITUACIJE

- Iako je ovo pripovetka, naracija je svedena na minimum.
- Iz kog razloga je pripovedač dao drugim oblicima kazivanja dominantnu ulogu?

4. ETAPA:
REŠAVANJE PROBLEMA

- Kakav zadatak je poveren Stanku i Zoći?
- Kako je izgledao Stanko, a kako Zoća?
- Prati Stankova razmišljanja i osećanja.
- Šta saznajemo o Zoći iz njegovog unutrašnjeg monologa?
- Šta karakteriše odnose dvojice partizana?
- Šta sadrže njihovi kratki dijalozi?
- Koju temu izbegavaju?
- Pronađi deskriptivni deo teksta.

- Koja stilaska figura je upotrebljena u opisu?
- Iz čije tačke gledišta je dat opis?
- Koji motiv je zajednički deskripciji, dijalogu i unutrašnjem monologu u ovom tekstu?

5.ETAPA:

POSTAVLJANJE HIPOTEZE

- Zajednički motiv dijaloga, deskripciji i unutrašnjem monologu je motiv gladi.

Naracija je potisnuta u drugi plan da bi se dočarala situacija iskušenja u kojoj su se našli junaci priče.

6. ETAPA:

PROVERA HIPOTEZE

- Prati moralna kolebanja junaka i njihovo odolevanje.

Zaključak

Problemska nastava sadrži veliki broj prednosti u odnosu na tradicionalnu nastavu. Najpre, nastavnik mora da reorganizuje svoje znanje da bi problemski pristupio nastavnoj temi.

Na taj način motivacija nastavnika za rad se povećava. Zatim, problem se nameće

iz same strukture nastavne teme, što znači da će svaki čas imati jedinstvenu organizaciju i tok. To doprinosi raznolikosti nastave, samim tim i motivaciji nastavnika i učenika za učenje. Učenik je ne samo misaono aktivan, već razvija više mentalne sposobnosti povezivanja i sinteze znanja. Znanja koja stiče na ovaj način su primenjiva u drugim situacijama, što znači i u stvarnom životu. Kod učenika se razvija unutrašnja motivacija za učenje jer on doživljava radost pri rešavanju problema. Nastavnik dobija povratnu informaciju od učenika, što mu omogućava da koriguje nastavni proces.

LITERATURA

1. Mladen Vilotijević «Didaktika», Naučna knjiga, Beograd 2000.
2. Jovan Đorđević i Nikola Potkonjak «Pedagogija», Naučna knjiga, Beograd 1990.
3. Milija Nikolić «Metodika nastave srpskog jezika i književnosti», Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 1992.
4. Dragutin Rosandić «Problemska, stvaralačka i izborna nastava književnosti», Svjetlost, Sarajevo 1975.

PROBLEM TEACHING

Abstract: The paper analyzes essential attributes of traditional teaching organization, its advantages and disadvantages. It also analyzes the origin of problem teaching and its conceptual definition. The difference between a problem and a problem situation is specified. The phases in problem teaching are indicated. It gives the example of the unit procession phases (Serbian language, second grade of primary school).

Key words: problem teaching, problem situation.